

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 18 februari 1943 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående viss ändring av lagen om adoption.

Första lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta motioner, nr 174 i första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* och nr 262 i andra kammaren av fru *Gustafson m. fl.* I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande sådan ändring av 8 § lagen om adoption, att den för personer som äga bröstarvingar stadgade inskränkningen i rätten att antaga adoptivbarn upphäves.

I fråga om de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Adoptionsinstitutet infördes i svensk rätt genom lagen den 14 juni 1917 om adoption. Till grund för denna lag ligger ett av lagberedningen den 15 september 1913 avgivet betänkande med förslag till lag om adoption m. m. Angående de allmänna grunder varpå detta förslag är uppbyggt anförde beredningen bland annat:

Det lär vara nödvändigt att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad den moderna lagstiftningen om adoption innebär, bereda möjlighet för den, som det önskar, att upptaga annan såsom barn med den verkan, att emellan den upptagande och den upptagne grundas ett rättsförhållande av väsentligen samma innehåll som förhållandet emellan naturliga föräldrar och barn. En sådan rättsverkan kommer i främsta rummet till synes, när den upptagne är minderårig och förty i behov av vård och uppfostran. Föräldrars rätt och plikt härutinnan böra övergå på adoptanten. Och denne skall därvid hava att sörja för adoptivbarnet på samma sätt, som om det varit hans eget barn; adoptivbarnet skall i socialt hänseende följa adoptanten. Ett yttre tecken härav är att det i allmänhet skall bära adoptantens namn. Denne måste ock bliva barnets förmyndare och giftoman. Av största vikt är även, att barnet får arvsrätt efter adoptanten. — — —

Adoptionen blir sålunda av den mest genomgripande verkan för de personer den närmast angår. Ett helt nytt familjerättsligt förhållande av den största omfattning och styrka uppstår dem emellan. Jämväl för andra kan adoptionen få avsevärd betydelse; särskilt beröras adoptantens arvingar nära därav. Det kan icke gärna ifrågasättas att lagstiftningen skulle giva de enskilde full frihet att sålunda omordna sina familjeförhållanden, vilka eljest i regeln bestämmas av tvingande rättsnormer. Adoption bör icke få komma till stånd, med mindre grundade skäl finnas för en dylik omändring av det naturliga rättsförhållandet. Det är således nödvändigt att så reglera sättet för adoption, att sådan icke må kunna företagas annat än då förutsättningarna därför finnas.

Enligt lagen om adoption må man eller kvinna, som fyllt 25 år, enligt de i lagen angivna grunder med rättens tillstånd antaga adoptivbarn. I 8 § av lagen stadgas, att om tillstånd att antaga adoptivbarn sökes, rätten har att pröva, huruvida adoptionen lämpligen må äga rum. Ej må tillstånd givas, med mindre adoptionen finnes lönlös till gagn för barnet samt sökanden uppfostrat barnet eller vill uppfostra det eller eljest särskild anledning är till adoptionen. Har sökanden bröstarvinge, skall tillstånd vägras, där ej synnerliga skäl till adoptionen äro.

Jämlikt 11 § i lagen om adoption erhåller adoptivbarn regelmässigt adoptantens släktnamn; rätten kan emellertid tillåta att barnet behåller sitt namn eller bär båda tillhopa.

Beträffande det genom adoptionen uppkommande förhållandet mellan adoptanten och adoptivbarnet stadgas i 12 §, att adoptant erhåller den vårdnad om adoptivbarnet, som tillkommer föräldrar. Vad i 2 kap. 2 § giftermålsbalken sägs om föräldrars samtycke till barns äktenskap skall i fråga om adoptivbarn i stället tillämpas å adoptanten. Adoptanten skall ock vara barnets förmyndare; och skall vad i lagen om förmynderskap är stadgat om föräldrar och barn äga motsvarande tillämpning å adoptanten och adoptivbarnet.

I fråga om underhållsskyldighet föreskrives i 13 § att adoptant och adoptivbarn ha samma plikt att underhålla varandra som föräldrar och barn i äktenskap. Barnets föräldrar äro ej skyldiga att bidraga till dess underhåll, där ej adoptanten samt, om denne är gift, hans make bliva ur stånd att fullgöra sin underhållsskyldighet.

Enligt 4 kap. 1 § lagen den 8 juni 1928 om arv äger adoptivbarn lika med barn i äktenskap taga arv efter adoptanten, dock att bröstarvinge ej skall i följd av adoptivbarns arvsrätt lida intrång i sin laglott.

I lagberedningens nyssnämnda betänkande motiverades det ovan återgivna, i 8 § lagen om adoption upptagna stadgandet att, om sökanden har bröstarvinge, tillstånd till adoption skall vägras, där ej synnerliga skäl till adoptionen äro, väsentligen sålunda (sid. 37—38):

I fransk, tysk och schweizisk rätt gäller såsom villkor för att någon må adoptera, att han själv icke har någon äkta avkomling, att han nått en viss högre ålder och att en viss åldersskillnad finnes mellan honom och den, som skall adopteras . . . Anledningen till förbud för den, som redan har egna legitima avkomlingar, att verkställa adoption lärar i främsta rummet hava varit hänsyn till det intrång i sådana avkomlingars ställning, som adoptionen skulle innebära. Överhuvud samma betraktelsesätt har föranlett föreskriften om en viss minimiålder hos adoptanten. Så länge han enligt naturens ordning kan bringa barn till världen, har man funnit det olämpligt att låta honom antaga adoptivbarn, vilkas intressen komma i kollision med de naturliga barnens, om sådana födas . . . Vad först angår förbudet mot adoption, då adoptanten har egna avkomlingar, synes det visserligen böra vara regeln, att adoption i sådant fall ej beviljas. Det kan dock tänkas fall, då adoption vore synnerligen önskvärd, oaktat egna äkta barn finnas, såsom om någon ville adoptera en nära släkting, som uppfostras tillsammans med adoptantens egna barn, eller makar med egna barn vilja adoptera den

enes barn utom äktenskapet. Därför har . . . i 8 § införts bestämmelse, att, när adoptanten har egen bröstarvinge, sökt adoption skall avslås, om ej synnerliga skäl tala för adoptionen.

Angående de närmare synpunkter domstolen vid sin prövning av en adoptionsansökan har att beakta anförde lagberedningen bland annat (sid. 47—48):

De närmare bestämmelser förslaget i förevarande hänseende innehåller vila på den uppfattningen, att en åtgärd, vilken såsom adoptionen så genomgripande omgestaltar de därav närmast berörda familjerättsliga ställning och som därutöver kan ha stor betydelse även för andra personer, icke må få företagas utan att särskild anledning därtill finnes. En sådan anledning är att adoptanten redan förut tagit sig an barnet och givit det vård och uppfostran. I sådana fall uppkommer ofta emellan den upptagande och barnet ett förhållande, som faktiskt gestaltar sig ungefär på samma sätt som förhållandet emellan föräldrar och barn. Detta talar i hög grad för att däråt också rättsligen må kunna givas sådant innehåll, i den mån det överhuvud kan vara möjligt. Enligt vad erfarenheten från Danmark visar, förekommer emellertid synnerligen ofta, att det är helt små barn, som adopteras; och önskningarna här i landet synas också gå i den riktningen att man framför allt vill hava tillfälle adoptera sådana barn. Den som vill taga ett barn såsom sitt eget, önskar helt naturligt ofta att taga barnet vid ung ålder, emedan därigenom utsikterna för att ett föräldra- och barnförhållande skall uppstå äro vida bättre, än om barnet är något äldre. Han vill också i allmänhet från början hava förhållandet rättsligen ordnat, på det han må vinna trygghet för att han får behålla barnet. Att någon vill taga hand om ett barn samt vårda och uppfostra det, är således en omständighet, som förtjänar att särskilt framhållas såsom en anledning till att han må få adoptera det. Utöver nu nämnda omständigheter kunna många andra särskilda anledningar till adoption förekomma. Ett exempel därpå erbjuder det i franska lagen såsom föremål för en undantagsbestämmelse upptagna fallet att någon vill adoptera den som räddat honom ur en livsfara. Därmed kan likställas, att någon eljest gjort en annan en synnerligen värdefull tjänst. En annan anledning kan stundom ligga i nära släktskap mellan adoptanten och den, som skall adopteras, t. ex. om en äldre barnlös man vill lämna sitt namn och sin förmögenhet åt en vuxen systerson, som står honom nära utan att dock hava varit uppfostrad av honom. Att i lagen närmare bestämma dessa anledningar kan ej komma i fråga; avgörandet måste överlåtas åt rättsens fria bedömande.

Det är emellertid tydligen icke nog med att en sådan särskild anledning finnes till adoption. För att denna skall kunna anses lämpligen böra äga rum, måste det, särskilt när den, som skall adopteras, är minderårig, noga tillses, att adoptionen verkligen kan antagas skola lända till gagn för barnet. För sådant ändamål är det nödvändigt att undersöka såväl barnets som adoptantens förhållanden. Endast om barnet kan anses erhålla fullt goda levnadsvillkor bör adoptionen beviljas. Stor vikt ligger ock på adoptantens person. Det bör noga prövas, huruvida han på grund av sin vandel och övriga egenskaper kan vara skickad att giva barnet den uppfostran, varav det kan vara i behov. Brister något däruti, bör barnet icke lämnas till honom. Vid sin prövning får rätten jämväl tillfälle att taga hänsyn till lämplig åldersskillnad mellan parterna, utsikten för adoptanten att få egna barn o. s. v. På sätt vid 1 § redan angivits, har det ansetts böra uttryckligen föreskrivas, att, om sökanden har bröstarvinge, tillstånd skall vägras, där ej synnerliga skäl tala för adoptionen.

Angående adoptivbarns rätt till arv efter adoptanten upptog lagberedningens förslag bestämmelser av samma innehåll som de numera i arvslagen ingående. Såsom motivering anförde lagberedningen (sid. 61):

Såsom en allmänt erkänd påföljd av adoptionen gäller, att adoptivbarnet får arvsrätt efter adoptanten, som om det vore hans äkta barn. Denna grundsats, som är en följd av adoptionens allmänna karaktär, upptager jämväl förslaget.

Särskild bestämmelse har emellertid funnits erforderlig, för det fall att adoptanten jämte adoptivbarnet efterlämnar egen bröstarvinge. ——— Enligt förevarande förslag, vilket undantagsvis medger den, som har egen bröstarvinge, att adoptera, kan det oftare inträffa, att adoptivbarn konkurrera med bröstarvinge. Vare sig emellertid bröstarvinge fötts före eller efter adoptionen, synes det nödvändigt upprätthålla den principen, att den rätt till laglott, som tillkommer bröstarvinge, icke får genom adoptionen lida något intrång. Adoptionen har i fråga om adoptantens kvarlåtenskap samma verkan som ett testamente. Om lagen förbjuder den som har bröstarvinge att till hans förfång genom testamente bortgiva mer än en viss del av sin kvarlåtenskap, bör den ej tillåta att genom adoption en inskränkning i bröstarvingens rätt till arv genomföres. Regeln blir sålunda, att adoptantens egna barn och adoptivbarn ärva lika; men om genom en sådan delning barnen skulle gå miste om sin laglott, vilket ej kan inträffa, med mindre adoptivbarnen äro flera än de egna barnen, minskas adoptivbarnens lott, så att de egna barnen alltid bekomma sin laglott.

Beträffande domstolsbehandlingen av ett adoptionsärende är att märka, att rätten har att införskaffa erforderlig utredning. Efter en år 1923 genomförd ändring av 9 § adoptionslagen är inhämtande av yttrande från barnavårdsnämnd obligatoriskt, då barnet ej fyllt 18 år. Sådant yttrande skall inhämtas såväl från barnavårdsnämnden i adoptantens som från barnavårdsnämnden i barnets föräldrars församling.

I en vid 1938 års riksdag inom första kammaren väckt motion, nr 102, av herrar Sandén och Myrdal, hemställdes om utredning rörande sådan ändring av 8 § lagen om adoption, att den icke längre lade hinder i vägen för att barnfattiga familjer fullständigas genom adoption. I sitt i anledning av motionen avgivna utlåtande (nr 13) anförde första lagutskottet:

Om sökande till adoption har bröstarvinge, skall, på grund av en i 8 § av 1917 års lag om adoption given föreskrift, vederbörande domstol vägra tillstånd till adoption, där ej synnerliga skäl till adoptionen äro. Enligt lagberedningens på sin tid avlämnade förslag med motiv till adoptionslagstiftning är anledningen till denna bestämmelse i främsta rummet att söka i hänsyn till det intrång som adoptionen skulle innebära i egna legitima avkomlingars ställning.

Även om de skäl, som sålunda anförts för nu gällande lagbestämmelse, icke förefalla särskilt vägande i jämförelse med det i motionen angivna otvivelaktigt behjärtansvärda huvudsyftet med densamma, nämligen att undanröja nackdelarna av ensamuppfostran i barnfattiga äktenskap, synes det utskottet ovisst huruvida genom lagstadgandets upphävande eller ändring nämnda syfte skulle kunna ernås i något större antal fall.

Icke heller har det upplysts att några allmännare klagomål framkommit emot ifrågavarande lagföreskrift. Utskottet kan för den skull ej finna att tillräckliga skäl förebragts för att ett initiativ till lagändring från riksdagens sida skulle anses påkallat.

Utskottet hemställde, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Inom utskottet anmäldes reservation av fyra ledamöter, vilka ansågo, att utskottet bort hos riksdagen hemställa om skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte. Första kammaren biföll motionen under det att andra kammaren biföll utskottets hemställan. Den i motionen väckta frågan hade därmed förfallit.

I en inom andra kammaren vid 1940 års riksdag väckt motion, nr 193, vilken behandlades av första lagutskottet, hemställde herr Dahlbäck, att riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla *dels* om åtgärders vidtagande för sådan statistisk redovisning av de år för år av domstolarna medgivna adoptionerna, att adoptionsinstitutets samhällseliga verkningar därav framginge *och dels* om utredning rörande ändringar i lagen om adoption i syfte att de med adoption avsedda fördelar måtte komma långt större antal barn, framför allt barn utom äktenskap, till godo än för närvarande vore fallet.

Motionären anförde i motionen bl. a.:

Att något bör göras från samhällets sida för att i långt större utsträckning än nu sker öva barmhärtighet mot de små fosterbarnen genom att lätta vägen till adoptions genomförande, lär få anses otvivelaktigt. Vilka vägar som för detta ändamål böra beträdas, torde däremot vara mera diskutabelt. Främst borde en större aktivitet från barnavårdsnämndernas och deras organs sida uppmobiliseras för att förmå lämpliga barnlösa makar i god ställning att adoptera barn. Vidare borde en väl avvägd upplysningsverksamhet rörande det humanitära hända med hjälp av prästerskapet, som ju känner och kommer i beröring med hemmen i de olika orterna.

Men slutligen kan det icke frånkommas, att en jämkning och uppmjukning av bestämmelserna i gällande adoptionslag framträder såsom en socialt betonat nödvändighet.

Det torde vara otvivelaktigt, att riksdagen vid övervägande av förslag om utvidgning av adoptionens användning — såsom exempelvis var fallet vid bedömandet av motionen till 1938 års riksdag — huvudsakligen fäst avseende vid de konsekvenser, en rubbning av adoptionens materiella rättsverkningar skulle medföra, sålunda framför allt vid en inverkan på den rättsliga ställningen för adoptivföräldrarnas egna barn. Fall synas emellertid kunna föreligga, då de egna barnen redan äro till myndig ålder komna, icke längre vistas i hemmet och uttryckligen förklara sig intet hava emot att deras föräldrar adoptera ett barn. Föräldrarna kunna ännu vara vid goda krafter och önska intet högre än att få adoptera ett fosterbarn, som de måhända haft hos sig i årtal. Nu gällande lagstiftning synes lägga bestämt hinder i vägen för adoption i dylika fall, med mindre barnets egenskap av släkting eller eljest närstående kan åberopas.

I sitt i anledning av motionen avgivna utlåtande (nr 25) anförde första lagutskottet:

Jämlikt 8 § adoptionslagen gäller såsom betingelse för att adoption må medgivas, att adoptionen finnes lända till gagn för barnet samt att särskild anledning är till adoptionen. Beträffande sökande som har bröstaringe upp-tager lagen det särskilda stadgandet, att tillstånd till adoption skall vägras om ej synnerliga skäl tala för adoptionen. Det intresse, som man velat tillgodose genom detta stadgande, är de egna legitima avkomlingarnas skyddande mot

intrång. Det torde också ligga i förhållanden natur, att när sökanden har bröstärvingar denna omständighet bör särskilt beaktas vid öfvervägandet av skälen för och emot den sökta adoptionen. Emellertid läser även utan uttryckligt stadgande därom nämnda synpunkt vinna vederbörligt beaktande under adoptionsärendets behandling av barnavårdsnämnd och domstol. I varje fall synas lagens nuvarande ordalag vara strängare än som påkallas av det intresse man vill tillgodose, och de skulle även kunna föranleda därtill, att i vissa situationer en önskvärd adoption icke kommer till stånd. Det är här icke enbart fråga om den tolkning, som stadgandet erhåller vid domstolsprövningen, utan även om den uppfattning som allmänheten bibringas. Med hänsyn härtill finner utskottet, att önskemålet om en uppmjukning av lagens hithörande bestämmelser bör tillmötesgåas.

Utskottet hemställde på grund härav, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande sådan ändring av 8 § lagen om adoption, att den för personer som äga bröstärvingar stadgade inskränkningen i rätten att antaga adoptivbarn upphävdes.

Fyra reservanter inom utskottet framhöllö att ifrågavarande stadgande i 8 § lagen om adoption vore motiverat av hänsyn till de intressekonflikter, vilka kunde uppkomma, då sökanden hade egna legitima avkomlingar, samt anförde vidare:

Uppenbarligen böra, då sökanden har bröstärvingar, skälen till adoption vara starkare än eljest.

Det synes icke kunna med fog göras gällande, att den utformning, som nyssnämnda särbestämmelse erhållit, skulle hindra en tillämpning, som tar tillbörlig hänsyn till alla berättigade intressen. Den möjlighet till bifall till adoptionsansökningar som lagen lämnar öppen är icke begränsad till de av lagberedningen angivna fallen, att någon vill adoptera en nära släkting eller att makar vilja adoptera den enes barn utom äktenskap, utan synnerliga skäl av vilken beskaffenhet som helst kunna åberopas och bliva av domstol beaktade. Skäl till ändring av 8 § i lagen om adoption synes därför icke föreligga.

Reservanterna hemställde på grund av vad sålunda anförts att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid frågans behandling i riksdagen godkände första kammaren utskottets förslag om utredning, medan andra kammaren biföll reservationen. Frågan hade sålunda förfallit.

I de nu förevarande motionerna anföra motionärerna:

Det säger sig självt, att ett väsentligt ökat antal adoptioner av utom äktenskapet födda barn måste vara ägnat att åstadkomma en förbättring i deras livsvillkor, en humanitär lagstiftningsreform alltså, som icke behöver kosta staten några utgifter. Men även kommunerna skulle kunna få fördel av en dylik reform. På sin tid konstaterade lagberedningen genom en verkställd utredning, att fattigvårdsunderstöd till barn under 15 år var minst fyra gånger så allmänt bland de utom äktenskap födda som bland barn inom äktenskap och, om hänsyn togs endast till direkt understöd, åtta gånger så allmänt. Förhållandet torde knappast hava avsevärt ändrat sig sedan sagda undersökning skedde, låt vara att hjälpen nu i större utsträckning utgår på ett rationellare sätt.

Att något bör göras från samhällets sida för att i långt större utsträckning än nu sker öva barmhärtighet mot de små fosterbarnen genom att lätta vägen till adoptions genomförande lär få anses otvivelaktigt. En jämkning och uppmjukning av bestämmelserna i gällande adoptionslag framträder därför såsom en socialt betonad nödvändighet.

I 8 § adoptionslagen stadgas, att tillstånd till adoption för det fall att sökanden har bröstarvinge skall vägras, om ej synnerliga skäl tala för adoptionen. Det intresse som man velat tillgodose genom detta stadgande är, såsom lagutskottet i sitt vid 1940 års riksdag avgivna utlåtande framhållit, de egna legitima avkomlingarnas skyddande mot intrång. Lagens ordalag synas emellertid vara strängare än som torde vara påkallat av hänsyn till nämnda intresse. Visserligen ha domstolarna i åtskilliga fall funnit sådana skäl hava förelegat att tillstånd att antaga adoptivbarn kunnat lämnas sökande med egna bröstarvingar. Men otvivelaktigt har det också förekommit att domstol på grund av lagens avfattning vägrat tillstånd i fall då adoption lämpligen bort komma till stånd. Särskilt när inom sökandens äktenskap allenast finnes ett barn, synas möjligheterna att lämna tillstånd till adoption böra vidgas. Vidare kan allmänheten genom lagens ordalydelse hava bibragts den uppfattningen, att det praktiskt taget är omöjligt för personer med bröstarvingar att antaga adoptivbarn. Utskottet kan härutinnan hänvisa till åtskilliga yttranden i samband med riksdagsbehandlingen av de vid 1938 och 1940 års riksdagar väckta motionerna i föreliggande ämne. Det har bl. a. gjorts gällande, att även advokater och barnavårdsnämnder vid konsultationer framhållit de stora svårigheter, som det möter att lämna tillstånd till adoption i dylika fall, och att frågan om adoption fördenskull understundom fått förfalla utan att dragas under domstols prövning.

Utskottet.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 174 och II: 262, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående sådan ändring av 8 § lagen om adoption, att bestämmelserna om rätt för den som har bröstarvinge att antaga adoptivbarn uppmjukas.

Stockholm den 18 februari 1943.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit
från f ö r s t a kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Karl Emil Johanson, Karl Johan Olsson, Brandt, Ahlkvist, Caap* och *Lindblom*;

från a n d r a kammaren: herrar *Gezelius**, *Hedlund* i Östersund, *Ryberg, Berg**, *Landgren, Lindahl, Nilson* i Eskilstuna samt fröken *Öberg*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
